

ТОПОНІМИ Й АНТРОПОНІМИ ЯК СКЛАДНИКИ МЕТОНІМІЧНИХ ПЕРЕЙМЕНУВАНЬ У СУЧАСНИХ МЕДІАТЕКСТАХ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (45)

УДК 811.161.2'372.22/.23: 070

DOI:10.24144/2663-6840/2021.1(45).175–181

Гецько Г. Топоніми й антропоніми як складники метонімічних перейменувань у сучасних медіатекстах; кількість бібліографічних джерел – 12; мова українська.

Анотація. У статті розглядається явище топонімічної та антропонімічної метонімії у сучасних медіа текстах – журналу «Український тиждень». Загалом проаналізовано 15 номерів (листопад-грудень 2020 р. та січень-березень 2021 р.), де зафіксовано 214 прикладів топонімічної та антропонімічної метонімії. Доцільність дослідження аргументовано актуальністю опрацювання механізмів вторинної номінації, а саме процесів метонімізації у мові сучасних засобів масової інформації. *Метою* пропонованої розвідки є встановлення специфіки вживання топонімів й антропонімів як складників метонімічного перейменування у медіатекстах журналу «Український тиждень». Для досягнення зазначеної мети поставлено й розв'язано такі *завдання*: 1) виявити й описати типові моделі топонімів та антропонімів, які стали джерелом вторинної номінації; 2) дослідити семантичну природу метонімічних перейменувань антропонімічного й топонімічного походження; 3) визначити типи метонімічних перенесень на матеріалі «Українського тижня»; 4) виявити своєрідність функціонування метонімічних перенесень з топонімами й антропонімами у досліджуваних медіатекстах.

Журналістські тексти безпосередньо реагують на лексико-семантичні зміни в сучасній мовній практиці, засвідчуючи таким чином активні явища вторинної номінації, серед яких окреме місце займає метонімія. Увага зосереджується на специфічних моделях топонімів та антропонімів, які стали джерелом метонімічних перенесень. Встановлено, що зафіксовані метонімічні перейменування реалізуються на підставі каузальної, темпоральної та локальної метонімії. Зокрема, більш продуктивними засобами вторинної номінації у досліджуваному журналі є метонімічні перейменування топонімів, які представлені різними моделями локальної метонімії, що регулюють відношення між місцем об'єкта й об'єктом. Натомість трохи менше зустрічаємо метонімії антропонімічного походження, для яких характерні переважно каузальні та темпоральні зв'язки. У мові засобів масової інформації метонімічні перенесення визначаються високою продуктивністю, сприяють посиленню експресії, увиразненню контексту та актуалізації змісту медіаповідомлень.

Ключові слова: вторинна номінація, метонімія, метонімічні перейменування, тип перенесення, топонім, антропонім, медіатекст.

Постановка проблеми. У сучасних умовах становлення та розвитку української незалежної держави значима роль належить засобам масової інформації. Нині вони є не лише джерелом інформування, а й виступають одним із основних інститутів соціалізації особистості. Зважаючи на суспільну важливість, доступність та масовість, ЗМІ є потужним важелем управління соціуму. Зростає і роль медіа у формуванні людських цінностей, спрямуванні їх поглядів, позаяк через мережу інформаційних комунікацій передається необхідна державно-політична, суспільно-економічна, історична, етнічна та інша інформація. У цьому контексті важливою є мова ЗМІ, оскільки вона найоперативніше реагує на різні зміни та нововведення. Саме в медіатекстах з'являються як нові слова, що називають нові реалії, так і вторинні номінації, які надаються об'єкту з іншою мотивованістю та з певною метою.

Вузловою проблемою вважаємо дослідження механізму мовної номінації як постійного внутрішньомовного процесу реагування на появу нових реалій дійсності. А вивчення вторинних механізмів номінації, а саме процесів метонімізації, розглядаємо як актуальний аспект опрацювання мовного матеріалу.

Аналіз досліджень. Топоніми та антропоніми, безумовно, неодноразово висвітлювалися в наукових доробках. Топонімічна метонімія була предметом аналізу в роботах Є.М. Черняхівської, Л.Т. Ма-

сенко, Є.М. Ткаченка, О.М. Скляренка та ін. Питання про поняттєві параметри метонімії як типу вторинної номінації та найпроблемніші теоретичні питання вивчення цього мовного явища розглянуто у розвідці В.В. Зайцевої та М.С. Ковальчук. Метонімія як шлях зміни векторних відношень у семантиці досліджувалась О.О. Тараненком.

На матеріалі медіатекстів метонімічні перенесення описувала у своєму дисертаційному дослідженні В.В. Зайцева. Принагідно до цього явища вторинної номінації зверталися також К.І. Міхальова, О.В. Терханова, П.Ю. Мельник, А.Г. Узинська, О.С. Фаль та ін.

Мета статті, завдання. *Метою* пропонованої розвідки є встановлення специфіки вживання топонімів й антропонімів як складників метонімічного перейменування у медіатекстах журналу «Український тиждень».

Для досягнення зазначеної мети поставлено й розв'язано такі *завдання*: 1) виявити й описати типові моделі топонімів та антропонімів, які стали джерелом вторинної номінації; 2) дослідити семантичну природу метонімічних перейменувань антропонімічного й топонімічного походження; 3) визначити типи метонімічних перенесень на матеріалі «Українського тижня»; 4) виявити своєрідність функціонування метонімічних перенесень з топонімами й антропонімами у досліджуваних медіатекстах.

Методи та методика дослідження. Для реалізації мети та ефективного виконання запланованих завдань ми користувалися комплексом методів. Під час опрацювання емпіричного матеріалу послуговувалися описовим методом, який дозволяє краще пізнати якісні особливості явища, виокремити метонімічні моделі, а також діалектичним, структурно-функціональним, статистичним. Метод узагальнення використано нами на завершальному етапі наукової роботи для окреслення виявлених особливостей топонімічної та антропонімічної метонімії у сучасних медіатекстах, при формулюванні самостійних висновків.

Виклад основного матеріалу. Трансформація журналістської діяльності є однією з помітних тенденцій у сучасній системі ЗМІ. Вона зумовлена появою нових комунікативних каналів, поширенням інтернет-ЗМІ, персоналізованого контенту, цифрової мови та інших явищ інформаційного суспільства [Парубець 2015, с. 113].

Як відзначає дослідниця М.Р. Желтухіна, для читача масмедійний текст – це двічі, тричі та більше метонімія реконструйованого цілісного значення: кимось породжений текст, кимось сприйнятий, осмислений та відтворений, згодом кимось ретрансльований, поданий у певному контексті, сприйнятий, осмислений і т. ін. [Желтухіна 2003, с. 38]. Сучасні медіатексти, на переконання Т.Л. Коваль, орієнтуються на різноманітні мовні смаки, публіцистичність, діалогічність, посилення особистісного начала; стилістичний динамізм, явища «перейменування»; поєднання експресії і стандарту, семантичні та стилістичні контрасти, метафоричність, образність, експресивність [Коваль 2011, с. 17].

Вивчення мовної організації текстів ЗМІ дозволяє спостерігати за важелями формування читачької думки та соціальної позиції громадян. Журналістський текст, окрім основної інформаційної функції, повинен по-своєму впливати на адресата комунікації, спонукати до певної діяльності. Для підвищення його ефективності використовують відповідні текстові компоненти, які сприяють поглибленню змістової структури журналістського твору, допомагають налагодити активний, живий, зацікавлений контакт із читачем. Медіатексти безпосередньо реагують на лексико-семантичні зміни в сучасній мовній практиці, засвідчуючи таким чином активні явища вторинної номінації. За В.М. Телією, вторинна лексична номінація – це використання вже наявних у мові номінативних засобів у новій для них функції називання [Телія 1977, с. 148].

Серед таких засобів окреме місце належить метонімії. В академічному виданні «Українська мова: енциклопедія» зазначено: «метонімія – це а) семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної їх суміжності, дотичності (просторового, часового, атрибутивного, каузального та іншого характеру) при відображенні у свідомості мовця; б) похідне значення мовної одиниці, утворене таким чином» [Українська мова: енциклопедія

2004, с. 339]. Більшість сучасних визначень метонімії зводяться до того, що це явище ґрунтується на реальному зв'язку об'єкта номінації з тим об'єктом, назва якого переноситься на об'єкт найменування.

У мові засобів масової інформації метонімічні перенесення характеризуються високою продуктивністю та семантико-стилістичними можливостями актуалізації змісту медіаповідомлень. На переконання О.О. Тараненка, «кінецьна основа метонімічних переносів – це те, що предмети в просторі, явища в часі, ознака та її носій, причина та її наслідок і таке інше не є чітко, однозначно й остаточно відокремленими один від одного, принаймні в мовній свідомості» [Тараненко 1989, с. 9]. Як зазначає дослідниця О.В. Терханова, метонімія у мові газетно-журнальної публіцистики вживається у ролі засобу експресивного виокремлення об'єкта комунікації та «економної» тропеїчної моделі, що практично звужує багаточленне висловлювання до двочленного [Терханова 2015, с. 178]. Цей вид тропів журналісти використовують не тільки з метою більш виразного й емоційного зображення дійсності, підкреслення певних ознак, але й для певного скорочення кількісного складу тексту, оскільки метонімія допомагає уникнути довгих описових структур і невиправданих повторів одного й того ж явища.

Топонімна метонімія – семантичний процес, при якому форма мовної одиниці переноситься з одного об'єкта позначення на інший на підставі їхньої певної суміжності, дотичності (просторового, часового, атрибутивного, каузального та іншого характеру) при відображенні в свідомості мовця [Тараненко 2007, с. 365]. Варто відзначити, що велика кількість метонімічних перенесень пов'язана з функціонуванням власних назв – топонімів та антропонімів. Особливу роль метонімії у функціонуванні власних імен і прізвищ можна пояснити потребою в точних і економних засобах найменування людей і пов'язаних із ними ситуацій. Дослідниця Н.М. Шульська, описуючи неофіційну антропонімію Західного Полісся, зазначає, що «метонімізація – код когнітивних процесів антропонімічної номінації, під час якої форма словесної одиниці переноситься з одного референта на інший на основі асоціації суміжності. У результаті метонімізації в антропонімії лексиці носії і їхні ознаки не відокремлені одне від одного у свідомості мовців» [Шульська 2011, с. 48].

Емпіричним матеріалом нашого дослідження обрали медіатексти щотижневого ілюстрованого суспільно-політичного україномовного часопису «Український тиждень», який висвітлює ключові політичні, економічні та соціальні події, що відбуваються на території України та в усьому світі. Загалом проаналізовано 15 номерів (листопад-грудень 2020 р. та січень-березень 2021 р.), де зафіксовано 214 прикладів топонімічної та антропонімічної метонімії.

Хочемо відзначити, що серед метонімічних перенесень з антропонімами переважають ті, що відображають каузальні (причиново-наслідкові) зв'язки. Здебільшого це зв'язки між суб'єктом і результатом його дії. Зокрема, виділяємо модель, де

прізвище автора переноситься на його твори: *А ще є випадки, де безіменні мовні законодавці правлять Шевченка, Глібова, Довженка...* (УТ. Макаров Ю. Підставляйте долоні. № 50 (682) 3 грудня – 10 грудня 2020). Увиразнення контексту досягається через натяк на недостатню мистецьку вартість аналізованого художнього тексту: *Написано: Стефаник, Кобилянська – а насправді перероблені Тургенєв із Розенталем* (УТ. Макаров Ю. Підставляйте долоні. № 50 (682) 3 грудня – 10 грудня 2020).

Досить помітним у сучасних журналістських матеріалах є функціонування моделі метонімічного перенесення, коли **прізвище політичного діяча** вживається як **складова частина політичної угоди**, яку він запропонував. Наприклад: *Усі спроби піти на поступки ворога на киталт негайно імплементувати формулу Штайнмайєра* зупиняли численні протести (УТ. Крапивенко Д. Календар за старим стилем. № 09 (693) 24 лютого – 3 березня 2021). Варто зауважити, що таке метонімічне перенесення призводить до розширення семантики відомого прізвища, воно ідентифікує не лише суб'єкт, а й саму подію, пов'язану з цим суб'єктом. Фіксуємо й модель, коли **прізвище відомої людини** є частиною **назви твору**: *«Кордони малої вітчизни проходять там, де найдалі лежать могили наших предків і близьких», – пише Ришард Капусцінський у вступі до книжки Павла Смоленського «Похорон Різуна»* (УТ. Ворожбит О. Спочивати з миром. № 50 (682) 3 грудня – 10 грудня 2020).

Серед метонімії антропонімічного походження репрезентуємо метонімічне перенесення, коли **відоме ім'я (релігійна, історична особа)** є частиною **географічної назви**: *Порт святого Миколая на Білому морі (згодом – Северодвінськ) забезпечував жваву торгівлю з англійцями й голландцями* (УТ. Гирич Я. Мистецтво війни із мосхами. № 50 (682) 3 грудня – 10 грудня 2020). У цьому випадку ім'я релігійної особи перенесено на назву портономіма 'власна назва порту (території) як географічного об'єкта'.

Окремо систематизуємо та аналізуємо антропоніми у метонімічних перенесеннях, які зумовлені темпоральними зв'язками між суміжними об'єктами. В основі темпоральної метонімії – асоціації між певними періодами чи проміжками часу й тими людьми, подіями, явищами, які характерні для цього етапу. Досить поширеною у медіатекстах досліджуваного видання є метонімічна модель, коли **прізвище людини (ім'я + прізвище)** вживається замість **періоду перебування на керівній посаді**. Наприклад: *Або, скажімо, наведено цитату з корифеїв духу доби Сталіна – Брежнєва, але обрізано її якраз на тому місці, де далі починається «партія веде»* (УТ. Макаров Ю. Підставляйте долоні. № 50 (682) 3 грудня – 10 грудня 2020); *Виразним символічним жестом став і цьогорічний закон державної думи РФ про перенесення дати закінчення Другої світової війни з 2 на 3 вересня, як велось за Іосіфа Сталіна* (УТ. Якубова Л. Історія: вийти з п'їтьми. № 50 (682) 3 грудня – 10 грудня 2020). Таке метонімічне перенесення спостерігаємо не тільки щодо іс-

торичних постатей, воно актуальне і для вторинної номінації посадовців незалежної України. Зокрема, фіксуємо модель, де **ім'я глави держави або політичного діяча** переноситься на **політичні події**, пов'язані з ним: *Водночас, на відміну від часів Порошенка – Гройсмана, чітко помітне це й відверте нехтування потребами оборони* (УТ. Крамар О. Бюджет між словом і ділом. № 52 (684) 16 грудня – 23 грудня 2020). Як бачимо, сучасні засоби масової інформації беруть активну участь у номінації нових соціально значеннєвих реалій, що й репрезентують медіатексти «Українського тижня». Експресивний потенціал власних назв залежить від соціального компонента значення імені. Чим відоміша власна назва, чим актуальніша вона для соціуму, тим частіше використовується журналістами у своїх матеріалах.

Як зауважує В.І. Ільченко, «імена у ЗМІ нерідко піддаються різним ступеням деонімізації, зближуючись з апелятивами, але не пориваючи з ономастичною лексикою, чим забезпечується образність їх вживання» [Ільченко 2003, с. 128]. У досліджуваних медіатекстах зустрічаємо наступні відантропонімічні похідні: *порошенківці, ляшкісти, зеленофіли, путінізм* та ін. Варто відзначити, що у таких конструкціях домінують негативна конотація: *Під прикриттям риторики переможців впродовж поточного 2020 року відбулося капсулювання путінізму й конституційне закріплення його довічності* (УТ. Якубова Л. Історія: вийти з п'їтьми. № 50 (682) 3 грудня – 10 грудня 2020).

Описуючи моделі антропонімічної метонімії, потрібно говорити й про транспозицію окремих граматичних категорій. Проведений аналіз свідчить, що найчастіше категорія неістоти заміщується категорією істоти, категорія множинності – категорією одиничності.

Порівняно з антропонімами більш продуктивними засобами вторинної номінації у досліджуваних медіатекстах є метонімічні перейменування топонімів. Лексичний фон топоніма – поєднання лінгвальних та екстралінгвальних компонентів, де саме екстралінгвальний компонент надає інформацію про відомості, що пов'язані з конкретним географічним місцем. На відміну від антропонімів, топоніми наділені також національним колоритом. Погоджуємося з В.В. Зайцевою, що саме завдяки екстралінгвальній частині лексичного фону з'являється можливість використання топонімів у метонімічних структурах [Зайцева 2011, с. 307].

За нашими спостереженнями, найчастотнішою у досліджуваному виданні є локальна топонімічна метонімія, яка зумовлена асоціативним зв'язком між певними просторовими поняттями. Переконуємося, що такий тип перенесення реалізує тенденцію до узагальнення та уникнення конкретизації. У межах локальної метонімії виділяємо різноманітні моделі. Варто зауважити, що цей тип вторинної номінації насичений макротопонімами. Простежуємо вживання метонімічної моделі, коли **назва частини світу чи регіону** вживається замість **держав, що там розташовані**: *Загострюються*

стосунки із **Заходом** – треба зіграти роль демократів і реформаторів та звинуватити в усьому олігархів (УТ. Крапивенко Д. Доки стоять атланти. № 52 (684) 16 грудня – 23 грудня 2020); Автор *Abendlich Hamburg Matthias Фрітц* начебто виявив, що тепер **Захід** робить ставку не на самого Навального, а на його дружину Юлію (УТ. Гок А. Добре імя Гамбурга, нахабна брехня Москви. № 51 (683) 9 грудня – 16 грудня 2020).

Досить поширеною є топонімічна модель, у якій **назва країни, населеного пункту** переноситься на **жителів цієї країни, населеного пункту**: Цьогоріч **Україна** втретє взяла участь у Світовому дослідженні цінностей (*World Values Survey, WVS*) (УТ. Віхров М. На ціннісному фронті без змін. № 45 (677) 29 жовтня – 5 листопада 2020); Мовляв, **Україна** досі сповідує неєвропейські цінності, які їй перешикоджають нашому розвитку, заважають збудувати Європу в Україні (УТ. Віхров М. На ціннісному фронті без змін. № 45 (677) 29 жовтня – 5 листопада 2020); Для **Вірменії** поразка у війні виявилася не просто важкою – вона спричинила суттєвий розкол у вірменському суспільстві (УТ. Барабаш К. Гопник-«рятівник». № 47 (679) 11 листопада – 18 листопада 2020); **Коротку 44-денну війну Вірменія** прогнала (УТ. Барабаш К. Гопник-«рятівник». № 47 (679) 11 листопада – 18 листопада 2020).

Проте найуживанішою серед локальних перенесень є метонімічна модель, де **назва країни** вживається замість **назви уряду цієї країни**. Простежимо домінування макротопонімів для підкреслення масштабності та важливості змісту повідомлюваного: **Україна**, наприклад, обрала варіант із незалежною монетарною політикою та вільним рухом капіталів, проте відмовилася від фіксованого курсу валют (УТ. Дубогриз Є. Вовк, Нацбанк і капуста. № 51 (683) 9 грудня – 16 грудня 2020); Це добре відчула **Україна**, яка змушено погодилася на мінські домовленості (УТ. Лапаєв Ю. Продиктована угода. № 46 (678) 4 листопада – 11 листопада 2020); **Китай** готується до «стратегії оточення» (УТ. Віллі Во-Лап Лам. Сигнали раннього попередження. № 1 (685) 13 січня – 20 січня 2021); Щоб уникнути повного локдауну, **Словаччина** вирішила провести масове тестування населення (УТ. Чабарай Г. Гра в заборону. № 46 (678) 4 листопада – 11 листопада 2020). Аналогічна метонімічна модель застосовується і щодо вторинної номінації історичних назв держав: У превентивній війні **Річ Посполита** мала знайти шлях до вигідного миру й відвадити Москву від експансії в західному напрямку (УТ. Гирич Я. Мистецтво війни із мосхами. № 50 (682) 3 грудня – 10 грудня 2020).

Констатуємо, що в аналізованому журналі активно використовується традиційне метонімічне перенесення, коли **назва столиці** переноситься на **назву держави та її уряд**: Якби на Донбасі справді точилася громадянська війна, торг між **Києвом** і сепаратистами мав би практичний сенс (УТ. Віхров М. Гаданий прогрес. № 49 (681) 25 листопада – 2 грудня 2020). Така ж модель топонімічної метонімії застосовується і щодо **назв столиць за-**

кордонних держав: Попри визнання своєї провини, **Тегеран** донині блокує розслідування й усі спроби **Києва** вирішити питання у цивілізованій спосіб (УТ. Заблоцький В. Велике полювання. № 50 (682) 3 грудня – 10 грудня 2020); Який відвертий меседж **Пекин** надсилає новообраному президентові США Джо Байдену (УТ. Віллі Во-Лап Лам. Сигнали раннього попередження. № 1 (685) 13 січня – 20 січня 2021); У вересні **Вашингтон**, намагаючись зберегти баланс між союзниками в НАТО шляхом критики надмірної турецької активності, водночас відхилив грецькі претензії на розподіл морської акваторії (так звана Севільська карта) (УТ. Олійник Ю. Африканські мрії Кремля №1 (685) 13 січня – 20 січня 2021); Чому **Париж** мовчить щодо перегляду мінських угод (УТ. Лазарева А. Біг на місці. № 49 (681) 25 листопада – 2 грудня 2020). Таке частотне вживання ойконімів при метонімізації не тільки привертає увагу читача, але й допомагає у визначенні просторового розташування.

Оскільки «Український тиждень» висвітлює ключові події та проблеми нашої країни, то у ньому, безперечно, є багато прикладів топонімічної локальної метонімії, пов'язаної з Російською Федерацією, яка вже сьомий рік веде війну з Україною. Автори медіатекстів для вторинної номінації доволі часто послуговуються назвою російської столиці: **Теперішня влада** мала достатньо часу, щоб у цьому пересвідчитись і позбутися наївних уявлень про те, що з **Москвою** можна «зійтися десь посередині» (УТ. Віхров М. Гаданий прогрес. № 49 (681) 25 листопада – 2 грудня 2020); Саме **Москва** блокує українські пропозиції та висуває в Мінську заздалегідь неприйнятні вимоги (УТ. Віхров М. Гаданий прогрес. № 49 (681) 25 листопада – 2 грудня 2020).

Досліджуваний тижневик оперативно реагує на актуальні політичні події, тому частотною є метонімічна модель, у якій **назва міста (столиці)** переноситься на **назву важливої політичної події чи політичного документу**, що був тут підписаний: **Мінськ** мав би вирішувати не лише питання звільнення людей з полону, але й певні проміжні завдання (УТ. Козлюк С. Імітація звільнення. № 49 (681) 25 листопада – 2 грудня 2020). Уживання ойконіма у такому типі вторинної номінації значно розширює семантику позначуваного поняття.

Звертають на себе увагу приклади метонімії, де відбувається перенесення не тільки назви столиці, а й **назви окремого району чи кварталу міста**: **Афіни** відреагували жорстко, а **Фанар** був змушений мовчати, що негативно вплинуло на його реноме у православному світі (УТ. Олійник Ю. Африканські мрії Кремля №1 (685) 13 січня – 20 січня 2021). Тут мова йде про урбанонім, яким названо район Стамбула, де знаходиться резиденція Вселенського (Константинопольського) патріарха.

До локального типу відносно також метонімічне перенесення, де **назва вулиці** вживається замість **адміністрації президента**, яка розміщена на цій вулиці: **Недоопитування-недоререферендум**, який намагалися організувати в день місцевих виборів, засвідчило, що з фантазією на **Банковій** нині

геть кепсько (УТ. Крапивенко Д. Доки стоять атланти. № 52 (684) 16 грудня – 23 грудня 2020). Цілком зрозуміло, що мова йде про назву вулиці Банкової у Києві, де знаходиться будівля Адміністрації Президента України. Тому обов'язковою умовою вживання урбаноніма (годоніма) такого типу є його відомість широкому колу читачів.

Локальна метонімія характерна і щодо назв окремих об'єктів, будівель, що мають певне соціальне, політичне чи історичне значення. Зокрема, фіксуємо модель з ойкодомонімом, де **офіційна назва резиденції президента** вживається замість **апарату цієї резиденції**: *Врейти, у Кремля сьогодні, можливо, останній шанс повернути собі Україну – тому він його не прогавить* (УТ. Малко Р. Небезпечне пришвидшення. № 47 (679) 11 листопада – 18 листопада 2020); *Загалом за сім років війни відбулося кілька значних обмінів, під час яких вдалося повернути найбільш «медійних» бранців Кремля* (УТ. Козлюк С. Імітація звільнення. № 49 (681) 25 листопада – 2 грудня 2020).

У зв'язку з сучасними реаліями дуже важливим для українців є майдан Незалежності. Це не тільки головна площа столиці, а й місце, що за останні десятиліття є символом боротьби, революції та пам'яті. Невипадково **назва цього географічного об'єкта** часто вживається у значенні **події, що відбувається у цьому місці**. Наприклад: *Причому цьогорічні протести бізнесу, як і «податковий Майдан» 2010–2011 років, проукраїнська опозиція відкрито очолити не здатна* (УТ. Віхров М. Глибинні течії. № 52 (684) 16 грудня – 23 грудня 2020). Цей агоронім (майдан Незалежності) та пов'язані з ним революційні події сприяли появі нових похідних: *Свромайдан, Антимайдан, Автомайдан*. Широко відомими зараз уже є і похідні відтопонімії назви: *майданівці, кримнашисти, москвини*. Наприклад: *Запевняв світ, наче майданівці самі в себе стріляють і самі себе викрадають* (УТ. Крапивенко Д. Сумнівний баланс Володимира Зеленського № 8 (692) 17 лютого – 24 лютого 2021).

Як ілюструє емпіричний матеріал, значно меншу частотність серед топонімічної метонімії виявляють гідроніми. Виокремлюємо модель, де **географічна назва** виступає основою вторинної номінації для **назв газет, журналів, видавництва**. Наприклад: *Мало не два місяці тому шанований колега Орест Друль опублікував у себе на «Збручі» статтю, де на пальцях продемонстрував, на яких фейках базується нова редакція Українського правопису, схвалена, між іншим, президентом Академії*

наук, колегією Міносвіти та Кабінетом Міністрів і розп'яраєна так успішно, що нині остання операторка кол-центру вимовляє: «проЄкт» (УТ. Макаров Ю. Підставляйте долоні. № 50 (682) 3 грудня – 10 грудня 2020).

Рідковживаними є метонімічні перейменування у структурі власних назв, де **географічні назви** виступають основою вторинної номінації для **назв організацій, об'єднань**. Наприклад: *Це добре видно, якщо переглянути колекцію наукових знаків українських військових волонтерського об'єднання «Вокзал Дніпро»* (УТ. Репан О. Дніпро: Форпости пам'яті. № 50 (682) 3 грудня – 10 грудня 2020). В основу метонімічного перенесення також залучено гідронім.

Висновки. Нові процеси, що відбуваються в сучасній українській публіцистиці, накладають відбиток на функціонування та вживання топонімічних та антропонімічних одиниць. Виступаючи складовими вторинної номінації, топоніми й антропоніми забезпечують актуальність тексту, відтворюють взаємовідношення між об'єктами дійсності, а також орієнтують читача в просторі і часі.

Метонімія як один із продуктивних засобів вторинної номінації у публіцистиці побудована на реальних просторових, часових, причинових зв'язках. У журналі «Український тиждень» явище топонімічної та антропонімічної метонімії сприяє увиразненню контексту, поглибленню змістової структури, посиленню експресії, уникненню тавтології та економії мовних засобів для вираження думки. Виявивши та проаналізувавши найтипівіші метонімічні моделі, приходимо висновку, що зафіксовані перенесення реалізуються на підставі каузальної, темпоральної та локальної метонімії. Зокрема, більш продуктивними засобами вторинної номінації у досліджуваному журналі є метонімічні перейменування топонімів, які представляють різніми моделями локальної метонімії, що регулюють відношення між місцем об'єкта й об'єктом. Натомість трохи менше зустрічаємо метонімію антропонімічного походження, для яких характерні переважно каузальні (причиново-наслідкові) та темпоральні зв'язки.

Загальні результати нашого дослідження дають підстави стверджувати, що вживання метонімічних перенесень із топонімами та антропонімами у публіцистичному просторі сприяє віддзеркаленню тих сучасних процесів, які відбуваються в економіці, політиці, соціальній свідомості та культурному житті суспільства.

Література

1. Желтухина М.Р. Политический и масс-медиаальный дискурсы: воздействие – восприятие – интерпретация. *Язык, сознание, коммуникация*: сб. статей / отв. ред. В.В. Красных, А.И. Изотов. Москва: МАКС Пресс, 2003. Вып. 23. С. 38–51.
2. Зайцева В.В. Антропоніми й топоніми як складники метонімічних перейменувань. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. Вип. 7. С. 306–314.
3. Ільченко В.І. Експресія власних назв як засіб публіцистики: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2003. 234 с.
4. Коваль Т.Л. Засоби експресивізації українського газетного дискурсу початку ХХІ ст.: автореф. дис.

- на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова. Запоріжжя, 2011. 23 с.
5. Парубець О.М. Модель журналістської діяльності у сучасному інформаційному просторі. *Образ*. 2015. Вип. 3 (18). С. 11–118.
 6. Тараненко О.О. Метонімія. *Українська мова: енциклопедія* / ред. В.М. Русанівський. 3-е вид. Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2007. С. 355–358.
 7. Тараненко О.О. Языковая семантика в ее динамических аспектах: основные семантические процессы. Киев: Наукова думка, 1989. 256 с.
 8. Телия В.Н. Вторичная номинация и ее виды. *Языковая номинация (виды наименований)*. Москва: Наука, 1977. С. 129–221.
 9. Терханова О.В. Вторинна номінація як художній прийом у газетно-журнальній публіцистиці. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: *Мовознавство*. 2015. Т. 23. Вип. 21 (3). С. 174–180.
 10. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський (співголова), О.О. Тараненко (співгол.), М.П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Українська енциклопедія, 2004. 824 с.
 11. Український тиждень. 2020. № 49 (681) – 52 (684), 2021. № 1 (685) – 13 (697). URL: <https://m.tyzhden.ua/magazine> (дата звернення: 05.03.2021–31.03.2021).
 12. Шульська Н.М. Неофіційна антропонімія Західного Полісся: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2011. 339 с.

References

1. Zheltukhina M.R. (2003) Politicheskii i mass-medialnyy diskursy: vozdeistvie – vospriiatie – interpretatsiya [Political and mass media discourses: impact - perception - interpretation]. *Yazyk, soznanie, kommunikatsiia: sb. statei* / otv. red. V.V. Krasnykh, A.I. Izotov. Moskva: MAKS Press. Vyp. 23. S. 38–51 [in Russian].
2. Zaitseva V.V. (2011) Antroponimy y toponimy yak skladnyky metonimichnykh pereimenuvan [Anthroponyms and toponyms as components of metonymic renamings]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova*. Serii 10: Problemy hramatyky i leksykologii ukrainskoi movy. Vyp. 7. S. 306–314 [in Ukrainian].
3. Ilchenko V.I. (2003) Ekspresiiia vlasnykh nazv yak zasib publitsystyky [Expression of proper names as a means of journalism]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.01.08. Kyiv. 234 s. [in Ukrainian].
4. Koval T.L. (2011) Zasoby ekspresyvizatsii ukrainskoho hazetnoho dyskursu pochatku KhKhI st. [Means of expressionization of the Ukrainian newspaper discourse of the beginning of the XXI century]: avtoref. dys. na zdbuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 – ukrainska mova. Zaporizhzhia, 23 s. [in Ukrainian].
5. Parubets O.M. (2015) Model zhurnalistskoi diialnosti u suchasnomu informatsiinomu prostori [Model of journalistic activity in the modern information space]. *Obraz*. Vyp. 3 (18). S. 111–118 [in Ukrainian].
6. Taranenko O.O. (2007) Metonimiiia [Metonymy]. *Ukrainska mova: entsyklopediia* / red. V.M. Rusanivskiyi. 3-e vyd. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia im. M.P. Bazhana. S. 355–358 [in Ukrainian].
7. Taranenko O.O. (1989) Yazykovaya semantika v ee dinamicheskikh aspektakh: osnovnye semanticheskie protsessy [Linguistic semantics in its dynamic aspects: basic semantic processes]. Kiev: Naukova dumka. 256 s. [in Russian].
8. Teliya V.N. (1977) Vtorichnaya nominatsiya i ee vidy [Secondary nomination and its types]. *Yazykovaya nominatsiia (vidy naimenovaniy)*. Moskva: Nauka, 1977. S. 129–221 [in Russian].
9. Terkhanova O.V. (2015) Vtorynna nominatsiia yak khudozhnii pryiom u hazetno-zhurnalnii publitsystytsi [Secondary nomination as an artistic technique in newspaper and magazine journalism]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*. Serii: *Movoznavstvo*. T. 23. Vyp. 21 (3). S. 174–180 [in Ukrainian].
10. Ukrainska mova: entsykl. (2004) [Ukrainian language: encyclopedia] / redkol.: V.M. Rusanivskiyi (spivholova), O.O. Taranenko (spivhol.), M.P. Ziabliuk ta in. 2-he vyd., vypr. i dop. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia. 824 s. [in Ukrainian].
11. Ukrainskyi tyzhden. (2020, 2021) [Ukrainian week]. 2020. № 49 (681) – 52 (684), 2021. № 1 (685) – 13 (697) [in Ukrainian].
12. Shulska N.M. (2011) Neofitsiina antroponimiiia Zakhidnoho Polissia [Unofficial anthroponymy of Western Polissya]: dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01. Lutsk. 339 s. [in Ukrainian].

TOPONYMS AND ANTHROPNYMS AS COMPONENTS OF THE METONYMIC RENAMING IN MODERN MEDIA TEXTS

Abstract. The article considers the phenomenon of tononymic and anthroponymic metonymy in modern media texts of the magazine «Ukrainian Week». In general, 15 magazines were analyzed (November-December 2020 and January-March 2021), where 214 examples of tononymic and anthroponymic metonymy were recorded. Expediency of the research is proved by the relevance of the development of secondary nomination mechanisms, namely the processes of metonymization in the language of modern media. The purpose of the proposed research is to establish the specifics of the use of toponyms and anthroponyms as components of metonymic renaming in the media texts of the magazine «Ukrainian Week». To achieve this goal, the following tasks are set and solved: 1) to identify and describe typical models of toponyms and anthroponyms that have become the source of the secondary nomination; 2) to investigate the semantic nature of the metonymic renaming of anthroponymic and toponymic origin; 3) to determine the types of metonymic transfers on the material of the «Ukrainian Week»; 4) to identify the peculiarity of the functioning of the metonymic transfers with toponyms and anthroponyms in the studied media texts.

Journalistic texts directly respond to lexico-semantic changes in modern language practice, thus indicating the active phenomena of the secondary nomination, among which metonymy occupies a special place. Attention focuses on specific models of toponyms and anthroponyms, which have become a source of metonymic transfers. It is established that metonymic renaming is implemented on the basis of causal, temporal and local metonymy. In particular, the more productive means of secondary nomination in the studied journal there are metonymic renaming of toponyms, which are represented by various models of local metonymy that regulate the relationship between the place of the object and the object. Instead, we meet a little less metonymies of anthroponymic origin, which are characterized mainly by causal and temporal connections. In the language of mass media, metonymic transfers are determined by high productivity, contribute to increased expression, expressiveness of the context and actualization the content of media messages.

Keywords: secondary nomination, metonymy, metonymic renamings, type of transfer, toponym, anthroponym, mediatext.

© Гецько Г., 2021 р.

Ганна Гецько – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; annagecko21@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7684-4790>

Hanna Hetsko – Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of Journalism, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; annagecko21@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7684-4790>